

*Jenginuorten rikosentorjuntahankkeen taustaraportti:
suomensomalien ja romanien yhteiskuntaan sopeutumisen haasteita
sekä katsaus pohjoismaiseen jengikulttuuriin*

ISBN 978-952-5929-13-3 (pdf)
ISSN 2323-5691 Monisteita 1/2012

Hanna Mäki-Tuuri
© *Kriminaalihuollon tukisäätiö*
2012

Sisällysluettelo

<i>Sisällysluettelo</i>	2
<i>Sosiaalinen pääoma rikosten ennaltaehkäisyssä</i>	3
<i>Somalinuoret yhteiskunnallisten ja psykologisten siirtymävaiheiden keskellä</i>	4
<i>Myyttiset mustalaiset</i>	5
<i>Romanit ja koulutukselliset haasteet</i>	5
<i>Rikollisuus, päihteiden käyttö sekä niiden ennaltaehkäisy</i>	6
<i>Kiertolaiselämästä kännykkä sukupolveen</i>	7
<i>Steissin New Public Criminals</i>	8
<i>Walkers ja Non Violence Team</i>	9
<i>Lähiön jännityshakuiset rettelöitsijät</i>	10
<i>Tukholman nuorisoporukat – jengejä vai verkosto?</i>	11
<i>Operaatio Lugna Gatan</i>	12
<i>Lugna Gatanin nuorisoprojekti</i>	12
<i>Lopuksi</i>	14
<i>Lähteet</i>	16

Raportti on osa Jenginuorten rikosentorjuntahanketta, joka on käynnistynyt Kriminaalihuollon tukisäätiössä syksyllä 2012. Lähdin kartoittamaan viimeaikaisia jengitutkimuksia, mutta koska jengitoimintaa ei Suomessa nuorten osalta juuri ole, niin päädyin käsittelemään nuorisoporukoiden rikollista käyttäytymistä Helsingissä ja Tukholmassa. Rikosentorjuntahankkeessa keskitytään erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten sekä Suomen nuorten romanien rikollisella toiminnalla oirehtimiseen, joten raportti käsittelee myös somali- ja romaninuorten koulumaailmaan sekä suomalaisen kulttuuriin sopeutumisen haasteita 2000-luvun Suomessa.

Sosiaalinen pääoma rikosten ennaltaehkäisyssä

Artikkelissaan *Sosiaalinen kompetenssi, maahanmuuttajat ja rikollisuus* Krista Künnäpää käsittelee sosiaalisen pääoman merkitystä rikollisuutta ennalta ehkäisevänä tekijänä. Kasvattaminen osaksi yhteisöä toimii ehkäisevässä työssä tehokkaammin kuin kontrollitoimenpiteet. Etenkin maahanmuuttajalla hyvät sosiaaliset taidot vaikuttavat siihen, miten helposti hänet hyväksytään yhteisön jäseneksi. Heikko sosiaalinen kompetenssi on eräs tekijä maahanmuuttajien syrjäytymisen sekä rikolliseen toimintaan ajautumisen taustalla. Lisäksi perheen tuen puuttuminen ja juurettomuus lisäävät riskiä jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle.

Sosiaalinen kompetenssi tarkoittaa kykyä ymmärtää ja ohjailta vuorovaikutustilanteita, tajuta niiden merkityksiä sekä kykyä kontrolloida ja määritellä itseään. Se on kytköksissä kehitysympäristöön, jossa sosiaalinen kompetenssi opitaan muiden ihmisten kautta. Maiwald on kehittänyt sosiaalisen inkompetenssin testin, jonka kautta voidaan kartoittaa erilaisia kanssakäymisvaikeuksia:

- 1) Jäykkyys kanssakäymisessä (heikko sopeutumiskyky);
- 2) Varmuuden maksimointi ("kaikki tai ei mitään", ei kestä epämääräisiä tilanteita ja vaatii selvyyttä erityisesti ihmissuhteissa);
- 3) Liiallinen konformistisuus (välttää konflikteja, puuttuu oma mielipide);
- 4) Ylivoimaisen aseman tavoittelu (itsekkyyks, epävarmuus, dominointi, kateellisuus, kilpailu, haluaa enemmän tunnustusta kuin muut);
- 5) Orientaatio epäonnistumiseen (pelkää muiden pettävän, ei tee aloitteita ja arvostelea muita, löytää kaikkialta virheitä, yrittämättömyys);
- 6) Frustraation sietämättömyys (vähentynyt kyky vastustaa todellisia ja kuvitteellisia esteitä, ärtyneisyys, levottomuus, aggressiivisuus, tunnepitoisuus).

Vahva sosiaalinen kompetenssi helpottaa maahanmuuttajaa sopeutumaan uuteen kulttuuriin sekä yhteiskuntaan. Heikko sosiaalinen kompetenssi ei kuitenkaan kohtalokkaasti määrää nuoren käytöstä, vaan vahvojen perhesuhteiden on huomattu suojaavan hankaluuksilta etenkin nuorten miesten kohdalla. Artikkelin korostaa, että jo avun hakeminen edellyttää sosiaalista kompetenssia, joten heikolla sosiaalisella kompetenssilla sekä pahimmassa tapauksessa myös keholla kielitaidolla varustettu maahanmuuttajanuori on riskiryhmässä.

Somalinuoret yhteiskunnallisten ja psykologisten siirtymävaiheiden keskellä

Alitolppa-Niitamo käsittelee artikkelissaan *Liminaalista jäsenyyteen? Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita*, mitä haasteita nuori maahanmuuttaja kohtaa eläessään samanaikaisesti sekä yhteiskunnallista että psykologista siirtymävaihetta. Tällaiset nuoret kuuluvat Alitolppa-Niitamon mukaan ”*sekä ikäluokkien että kansalaisuuksien välitilaan*”. Edellä esitetty teoria viittaa siihen, että vahvalla sosiaalisella kompetenssilla varustetut maahanmuuttajanuoret selviävät siirtymistä muita ikätovereitaan kivuttomammin.

Siirtymien onnistumisella ei tarkoiteta sitä, että uuden maan kulttuuri ja tavat omaksutaan lähtömaan perinteiden kustannuksella, vaan onnistunut siirtymä on sopeutumista ja mukautumista omalla persoonallisella tavalla uuden maan elämäntyyliin. Tämä aiheuttaa toisinaan hankaluuksia, sillä vanhemmat ovat usein nuoria konservatiivisempia, ja niin sanotulta oikealta tieltä eksyneet nuoret saatetaan lähettää jopa takaisin Somaliaan. Vanhemmat kokevat kulttuurisen uudelleenrakentamisen ongelmana, jos lapset muuttuvat heidän näkökulmastaan liian länsimaisiksi. Usein myös muutoksen nopeus saattaa aiheuttaa hämmennystä. Lisäksi lapset sopeutuvat koulun ansiosta yleensä helpommin uuden maan käytäntöihin, jolloin he päätyvät opastamaan vanhempiaan, mikä puolestaan saattaa murentaa auktoriteettia kasvattajana.

Miika Pyykkönen toteaa artikkelissaan *Ristissä kaiken aikaa*, että maahanmuuttajien yhdistysten tulee tarjota vaihtoehtoista ohjelmaa, koska valtaväestön vapaa-ajanviettotavat ovat heille vieraita. He tarvitsevat tiloja, joissa kulttuurinen identiteetti saa tilaa kehittyä ja hakea itseään. Hänen tutkimuksensa mukaan esimerkiksi somalit lähtivät helpommin mukaan yhdistystoimintaan, kun tunsivat ohjaajia sieltä. Vaihtoehtoisia harrasteita rikolliselle toiminnalle organisoitaessa kannattaa siis ottaa somalitaustaisia henkilöitä tavalla tai toisella mukaan.

Artikkelissa *Erotautumista ja ystävyyttä* tarkastellaan somalityttöjen elämää Suomessa. Heihin kohdistuu hyvin vahvat vaatimukset käyttäytyä oman kulttuurin mukaisesti suomalaisesta kulttuurista erottuen. Uskonto toimii silti myös vapauttavana tekijänä, ja siihen vedotaan, kun halutaan kieltäytyä esimerkiksi päihteistä. Artikkelissa todetaan, että etnisistä ryhmistä juuri somalit arvostavat eniten vanhempiensa auktoriteettia. Siten nuorten sopeutumisen kannalta on suuri merkitys sillä,

miten vanhemmat suhtautuvat valtaväestöön. Ennalta ehkäisevässä työssä yhteistyö maahanmuuttajaperheiden kanssa on siten somalien kohdalla välttämätöntä.

Myyttiset mustalaiset

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä *Romanipolitiikan strategiat* käsitellään romanien tilannetta Suomessa. Erottelu *myyttisen mustalaisen* ja *myyttisen valkolaisen* välillä pätee jossain määrin yhä tänä päivänä identiteetin määrittelyssä. Myyttinen mustalainen kunnioittaa vanhempia, noudattaa tapakulttuuria, on lämmin ja tunteikas sekä pitää toisista huolta. Valkolaiseen liitetään täysin päinvastaiset ominaisuudet.

Selvitys tuo esiin myös sen, että romanikulttuurin tuntemus on valtaväestön keskuudessa heikko. Syy tai seuraus tälle saattaisi olla se, että romaniasiain neuvottelukunnan mukaan romanikulttuuria on tutkittu Suomessa vähemmän kuin muiden vähemmistöjen. Julkaisussa otetaan kantaa myös siihen, että romanijärjestöjä tulisi tukea riittävin resurssein tekemään avustustyötä itse, koska valtaväestön avustuspalvelut eivät välttämättä kulttuurieroista johtuen toimi romaneille. Järjestöiltä voitaisiin ostaa esimerkiksi koulutuspalveluita.

Romanit ja koulutukselliset haasteet

Koulutukseen liittyvät ongelmat tulevat sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa vahvasti esiin. Yleensä vaikeudet ilmenevät yläasteella. Vuonna 1990 Turun ja Porin läänin alueella vain neljännes romaneista sai päästötodistuksen peruskoulusta, ja tämän lisäksi heistä huomattava osa oli erityisluokkien oppilaita. Julkaisun mukaan romanilapset päätyvät muita helpommin erityis- tai mukautettuun opetukseen. Yleisimpänä syynä ovat kielivaikeudet, joiden taustalla vaikuttavat muun muassa kouluttamattomien vanhempien puutteet suomen kielen valmiuksissa. Eräs syy koulun keskeyttämiselle on myös se, että romaneilla nuoruus on valtaväestöön verrattuna lyhyempi, jolloin perheen perustaminen menee koulun edelle.

Tilannetta helpottaisi selvityksen mukaan se, että kunnat palkkaisivat romanilasten koulunkäyntiavustajan, joka voisi tukea myös heidän kielenopiskeluaan. Romanikulttuurin edustajia olisi saata-

va kouluun tuomaan tietoa romanikulttuurista sekä -tavoista, jolloin koulunkäynti helpottuisi. Lisäksi yhdyshenkilö kodin ja koulun välillä voisi auttaa puuttumaan romanilapsen poissaoloihin jo varhaisessa vaiheessa. Selvityksessä korostetaan sitä, että vaikka romaninuoret jättävät koulun usein kesken, ja jatkokoulutukseen hakeutuminen on vähäistä, niin he harvoin syrjäytyvät kuitenkaan omista sosiaalisista kontakteistaan. Romaneilla ei itsellään ole koulutusperinnettä, vaan he ovat kasvaneet kulttuuriin sisään muilla tavoin, joten syrjäytyminen koulusysteemistä ei tarkoita samaa kuin valtaväestön kohdalla.

Romano Mission mukaan vuosittain vain viisi romania aloittaa korkeakoulun ja kymmenen lukion. Yrittäjäyys on sen sijaan suosittua romanien keskuudessa, sillä se muistuttaa liukuvine työaikoineen romanien perinteisiä ammatteja. Selvityksen mukaan romaninuorten muita toiveammattajeja ovat muun muassa: ompelija, opettaja, nuoriso-ohjaaja, sosiaalihoitaja, kokki, keittäjä ja kuorma-autonkuljettaja. Tässä on nähtävissä perinteiden vaikutus, sillä naiset hakeutuvat käsityöläisammattajeihin sekä kodinhoitamiseen liittyvien töiden pariin, kun taas miehiä luultavimmin kiehtoo enemmän kuljetusala sekä yrittäjäyys.

Rikollisuus, päihteiden käyttö sekä niiden ennaltaehkäisy

Rikollisuus ja erityisesti niihin liittyvä päihteiden käyttö huolestuttaa romaneja. Näistä seuraa yhteisön sisäinen, moraalinen rangaistus, joka on varsin tehokas, sillä läheisten maine saattaa kärsiä romanin käytöksen seurauksena. Vankilarangaistuksen teho sen sijaan ei ole romaneille samanlainen kuin valkolaisille, sillä romanit ovat rikkoneet valkolaisten lakeja vastaan ja saavat rangaistuksen siitä. Vankilan seurauksena romanit vain syrjäytyvät omasta kulttuuristaan, mutta eivät koe sitä välttämättä rangaistuksena samalla tavalla kuin muu väestö. Romaneilla itsellään on nykyään voimassa väistämisen- ja välttämismekanismi perinteistä verikostoa enemmän. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tapon seurauksena suku joutuu väistämään toisen suvun tieltä toiselle paikkakunnalle.

Romanien rikollisen toiminnan ehkäisyssä tehokkainta selvityksen mukaan on kasvatuksen sekä koulunkäynnin tukeminen, päihdetyö sekä ammatillisen koulutuksen lisääminen romanien keskuudessa. Selvitys esittelee *sosiaalipedagogisen mallin* romanien ongelmien ratkaisemiseksi:

- 1) romanien ongelman ratkaisun tulee lähteä romanista itsestään (ankkurointiperiaate);
- 2) työtä on tehtävä romanien parissa, ei ylhäältä päin (ruohonjuuriperiaate);

- 3) kehitetään romanien omia resursseja (mobilisointiperiaate);
- 4) romanien tulee itsensä vaikuttaa ja muuttaa tilannettaan aktiivisella osallistumisella (toimintaperiaate);
- 5) romanit tulee saada tietoisiksi sosiaalisista, poliittisista ja taloudellisista yhteyksistä ja riippuvuuksista sekä mahdollisuuksista muuttaa olosuhteita (tietoisuusperiaate) ja
- 6) toiminnan tulee tapahtua romanien ehdoilla ja tuloksen tulee olla edullinen kaikille osapuolille (itsevalvontaperiaate).

Kiertolaiselämästä kännykkäsukupolveen

Aili Markkanen on haastattelun keinoin koonnut tutkimuksen, jota esittelee artikkelissaan *Romaninuorten elämää Suomessa*. Haastatteluaineisto on koottu vuosina 1992–2003 ja siinä käsitellään erityisesti oppimista sekä oppimisen traditioita suomalaisten romanien keskuudessa. 1900–1940-luvuilla syntyneet romanit edustavat *kiertolaiselämän sukupolvea*. He ovat kasvaneet aikana, jolloin romanien koulutuksessa oli suuri merkitys *luonnostaan oppimisella*, mikä tarkoittaa romanikulttuurin sekä heidän perinteisten elinkeinojensa omaksumista ottamalla mallia vanhemmilta ihmisiltä ja tekemällä itse.

Tutkimuksen mukaan koulutuksen arvoa saatettiin vähätellä, mutta se kertoi enemmän ylpeydestä omaa kulttuuria kohtaan kuin kapinoinnista koululaitosta vastaan. Kiertolaiselämän päätyttyä romanit ovat siirtyneet asumaan kuten valtaväestö, jolloin ongelmaksi koituu se, miten toteuttaa omia traditioitaan rivitaloasunnossa; romanipoikien on haastavaa löytää nykyään mielekästä tekemistä, joka sopisi kulttuuritraditioon.

Nykyisin koulutusta arvostetaan myös kiertolaiselämän sukupolveen kuuluvien romanien taholta. Vanhukset kokevat koulutuksen välttämättömänä ja ovat ylpeitä koulutetuista sukulaisistaan. Vaikka kaikenikäiset romanit arvostavat koulutusta, jätetään koulu kuitenkin hyvin usein kesken. Taustasyynä on muun muassa syrjintä, jolloin koulunkäynnin edellytyksenä olisi se, että esittäisi jotain muuta kuin mitä on. Artikkelissa kerrotaan esimerkki syrjitystä romanityöstä, joka koulunvaihdon kautta sai arvostusta taustoilleen; uuden koulun opettaja oli pyytänyt tyttöä pitämään esitelmän romanikulttuurista. Tutkimuksen mukaan opettajien tiedot romanikulttuurista ovat vain välttävää tasoa.

Opettajan roolilla on suuri vaikutus laajemmin romanien kouluviihtyvyyden kannalta. Henkilön persoonallisten ominaisuuksien on todettu vaikuttavan enemmän kuin sen, onko opettaja koulutuksellisesti pätevä tai onko hänellä paljon työkokemusta. Lisäksi romanivanhemmat ovat kritisoineet koululaitosta kurin ja toisten kunnioittamisen puuttumisesta. Syynä saattaisi olla se, että kurinpidolliset keinot ovat romanikulttuurissa erilaiset kuin valtaväestön keskuudessa.

Artikkelissa tuodaan esille kännyköiden suuri rooli romaninuorten arkielämässä. Samoin romaniperinteeseen olennaisena osana kuuluva musiikki on yhä suosittu harraste myös nuorten keskuudessa. Karaoke vetää romaninuria puoleensa, ja tanssi on yhä romanityttöjen suosiossa. Näiden pohjalta voisi ehkä kehittää romaneille helposti lähestyttävää ja rikoksia ennalta ehkäisevää toimintaa, joka myös kunnioittaisi heidän kulttuuriperintöään.

Steissin New Public Criminals

Käsitteenä *'jengi'* on haasteellinen, koska sillä viitataan usein amerikkalaistyyppiseen, organisoituneeseen kriminaaliryhmään. Lisäksi jengien toimintaa säätelee tiukka normisto, heillä on tunnustusta nauttiva johtaja ja vahva sisäinen koheesio. Esittelemäni ”jengit” sisältävät piirteitä näistä, mutta kaikki kriteerit täyttäviä jengejä ei Suomen nuorisoyhteisöjen keskuudessa ilmeisesti ole juuri ollut.

Muukalaisia Helsingissä: steissin etnojengi tiedotusvälineiden, nuorisotyöntekijöiden ja jengiläisten silmin käsittelee aseman etnojengin toimintaa 1990-luvun puolivälissä. Jengi käytti nimitystä ”New Public Criminals”, ja sen ydin oli noin kymmenen henkilöä, mutta yhteensä steissin jengiin kuului 100–150 ihmistä. Heistä puolet oli somaleja, kolmannes arabeja ja myös muita etnisiä vähemmistöjä oli mukana. NPC:lla oli yhteydet romaneihin, mutta he eivät olleet mukana toiminnassa. Tyttöjä jengissä oli selkeä vähemmistö. Jengi valitsi johtajansa ja myös jäseneksi valittiin erikseen. Määritelmällisesti jengin tuntomerkit eivät täyty, mutta porukka tunnettiin *steissin jenginä*.

1990-luvun Suomessa maahanmuuttajia oli verrattain vähän, joten ulkomaalaisuus loi jengille yhteenkuuluvuutta. Haastattelun mukaan jengiläiset olivat ensimmäisen polven siirtolaisia, jotka olivat jääneet suomalaisen ja lähtömaan kulttuurin välitilaan. Taustalla vaikutti epävarmuus seuraavan

vuoden asuinmaasta, mikä ei kannusta hakemaan paikkaansa yhteiskunnasta, vaan tukeutumaan esimerkiksi sukulaisiin tai jengiin. He olivat ajautuneet kulttuurillisesti kauas lähtömaastaan, mutta olivat ulkopuolisia myös kotimaassaan. Tätä kuvastaa esimerkiksi se, että hyökkäykset uskontoa ja vanhempia kohtaan koettiin koko kulttuurin identiteettiä vastaan kohdistuvina. Uskonnolla ei ollut suurta henkilökohtaista merkitystä, vaan siitä oli tullut symboli kansallisesti hukassa oleville nuorille.

Jengin rikollinen toiminta koostui erityisesti somaleilla pääosin ryöstöistä ja pahoinpitelyistä. Toiset nuoret sekä humalaiset aikuiset olivat rikollisen toiminnan kohteina. New Public Criminals hajosi lopulta henkilökohtaisiin ja etnisiin, sisäisiin ristiriitoihin, jonka jälkeen ryhmät eriytyivät omiksi porukoikseen. Uutta oli se, että heidän mukanaan suomalaiseen kaupunkikulttuuriin tulivat mukaan kostot sekä voimakas lojaalius ryhmää kohtaan. Heillä oli myös käytössä eräänlainen verikostoperinne, jolloin koko ryhmä joutui vastuuseen yksilön teoista.

Walkers ja Non Violence Team

Walkersin ja Sydänmaanlakan toimesta keväällä 1995 syntyi *Non Violence Team*, jonka tarkoituksena oli saada entisiä jengiläisiä mukaan Walkersiin pitämään järjestystä yllä. Johtavana ajatuksena oli ”hajota ja hallitse”, jolloin saatiin jengi rauhoittumaan heidän johtajiensa rauhoittamisen kautta. Walkersissa kävi tuolloin paljon ulkomaalaisia (jopa 90 prosenttia!) steissijengiläisiä. He kokivat paikan mielekkäänä, koska heitä kohdeltiin yksilöinä eikä etnisten taustojensa kautta. NVT:n toiminta koostui muun muassa leireistä, matkoista ja väkivallanhallintaharjoituksista.

Walkers Helsinki – 12 vuotta toimintaa Helsingin keskustassa -raportin mukaan osa Walkersin asiakkaita käyttäytyi toisinaan väkivaltaisesti, mikä hankaloitti henkilökunnan työtä. NVT helpotti ennalta ehkäisevällä työllään tilannetta ja rauhoitti Walkersin toimintaa. Vuonna 1996 syntyi NVT:n pohjalta *Non Fighting Generation ry*. Lisäksi naispuoliset vapaaehtoiset perustivat *Walkersin Enkelit* -ryhmän, jonka toimintaan sisältyivät muun muassa retket, teemaillat sekä diskot. Suomalaisien poikien sekä vapaaehtoisten ryhmä taas keskittyi toiminnalliseen puoleen saaden aikaiseksi ainakin seikkailuelokuvan.

Lähiön jännityshakuiset rettelöitsijät

Meillä menee lujaa: tutkimus nuorista rikoksentekeijöistä yhdessä helsinkiläisessä lähiössä käsittelee kahdentoista alle 20-vuotiaan pojan rikollisuutta suomalaisessa lähiössä vuosina 1990–1992. Osa heistä oli koulussa, osa töissä ja jotkut olivat täysin toimeettomia. Taustoissa on havaittavissa yhtäläisyyksiä, sillä heillä kaikilla oli haasteellinen kasvuympäristö sekä moniongelmainen perhe. Monet pojat olivat myös kasvaneet ilman isää syystä tai toisesta: ero, kuolema tai etäinen isä. Koulutukseltaan vanhemmat olivat korkeimmillaan toisen asteen koulun käyneitä, ja puolet vanhemmista oli työttöminä. Sen sijaan kaikki pojat saivat peruskoulun käytyä loppuun saakka, mikä oli myös heidän omasta mielestään pelkästään positiivinen asia. Kuitenkin he olivat samaan aikaan ajelehti-joita, jotka hakivat jännitystä elämäänsä rikoksista.

Pojat oli jaettavissa *suunnittelijoihin, toimijoihin* sekä *mukanaolijoihin*. Suunnittelijat olivat älykkäitä ajattelijoita, toimijat kekseliäitä käytännönsaajia ja mukanaolijat nimensä mukaisesti pyörivät mukana ilman selkeää roolia. Porukalla ei ilmeisesti ollut johtajia, vaan se oli melko tasavertainen porukka, jossa kukin pääsi toteuttamaan itseään ja hakemaan jännitystä elämäänsä. Kuitenkin kiinnijääneet sekä eniten rikoksia tehneet olivat selkeästi suosittumia kuin muut, ja he saivat esimerkiksi enemmän kutsuja bileisiin verrattuna ikätovereihinsa.

Rikoksista autovarkaudet olivat yleisimpiä, mutta niitä ei pidetty rikoksina vaan ”lainauksina”. Samoin muutaman kaljakorin varastamista ei pidetty pahana, koska ei ajateltu, että se olisi suuri taloudellinen menetys kauppiaille. He oikeuttivat rikoksensa sillä, etteivät nähneet niiden olevan moraalisesti väärin, vaikka ne lain mukaan olivat rikollista toimintaa. Pahoinpitelyt ja kiinnikäymiset olivat poikien näkökulmasta väärin, ellei ollut kyse oman lähiön puolustamisesta, jolloin nämäkin keinot olivat sallittuja. Yleensä ajatellaan, että nuorten tekemät rikokset ovat spontaanien ideoiden tulos, mutta lähiön poikien rikoksista osa oli ennakkoon suunniteltuja.

Poikien motiivi rikoksien taustalla ei ollut taloudellinen, vaan he hakivat toiminnallaan jännitystä. Hauskanpito, tekemisen puute, seikkailu, muiden mukana meneminen sekä helppous olivat muita syytä rikollisen toiminnan taustalla. Poikien sanoin: ”*On siistii kusettaa aikuisia ja viranomaisia.*” Koska kiinnijääminen oli harvinaista, saivat pojat onnistumisen kokemuksia toiminnastaan, mikä sai heidät jatkamaan rikosten parissa. Pojat saivat sakkoja ja ehdollisia tuomioita, mutta ehdollista he eivät mieltäneet varsinaisena rangaistuksena. Muutenkin rangaistuskäytäntöjen suhteen pojat olivat välinpitämättömiä, mitä kuvastaa esimerkiksi nukkuminen oikeudenkäynneissä, koska niitä

pidettiin pitkäveteinä. Eniten rikoksia tehtailleet pojat saivat korkeintaan kahden vuoden ehdollisen rangaistuksen.

Tukholman nuorisoporukat – jengejä vai verkosto?

Sarnecki käsittelee kirjassaan *Delinquent Networks* tukholmalaisissa lähiöissä asuvien nuorten muodostamaa *The Ängen Gangia*. Siihen kuului vuosina 1991–1995 iältään noin 15–20-vuotiaita nuoria, mutta mukaan mahtui myös muutama huomattavasti vanhempi henkilö. Jengi koostui valtaväestön edustajista, afrikkalaisista, eteläamerikkalaisista, aasialaisista sekä eteläeurooppalaisista jäsenistä, joista suurin osa asui samalla alueella.

Muualla asuvat tulivat yleensä lähiöistä, joissa on paljon maahanmuuttajia, ja heidän kanssaan tutustuttiin sekä pidettiin yhteyttä esimerkiksi urheiluharrastusten kautta. Poliisitietojen mukaan Tukholmassa on ollut noin sata jengyä tai porukkaa 1990-luvulla. Sarneck puolestaan väittää, ettei Tukholmassa ollut varsinaisia jengejä, vaan pikemminkin laaja verkosto, jossa ihmiset linkittyivät toisiinsa yhteisten tuttujen kautta. The Ängen Gang olisi siis ollut maanlaajuinen verkosto, ei alueellinen, keskittynyt jengi. Toisaalta osa verkostoon kuuluneista nuorimmista jäsenistä esitti kuuluvansa amerikkalaiseen ”oikeaan” jengiin, mutta Sarneck pitää tätä lähinnä pikkupoikien leikkinä.

Joukolla ei ollut nimettyjä johtajia, mutta toiset henkilöt olivat selvästi sosiaalisesti korkeammassa asemassa. Vanhempien poikien sanoilla oli esimerkiksi enemmän painoarvoa, ja suurimmat rötösteelijät olivat jengin keskushahmoja. The Ängen Gangin pojilla oli myös omat näkemyksensä oikeasta ja väärästä, ja he ottivat oikeuden omiin käsiinsä, jos sellainen oli tarpeen. Poikkeaville, poikien mielestä tuomittaville henkilöille (kuten transvestiiteille) ”annettiin ansionsa mukaan”, mikä oli pojille ylpeyden aihe. Rasistit ja skinit olivat heille uhka, ja suhtautumista heihin kuvaa seuraava lainaus: *”Killing a skinhead who’s enjoying the protection of the state is no crime...”*

Porukan pääaktiiviteettina oli rikollinen toiminta, mutta esimerkiksi nyrkkeily sekä itsepuolustuslajit olivat suosittuja poikien keskuudessa. Tämän lisäksi he harrastivat musiikkia ja elokuvia. Varsinainen rikollinen toiminta koostui hakkauksista lähiöissä sekä Tukholman keskustassa, varkauksista (autot, kaupat), vandalismista (graffitit, ikkunoiden rikkominen), varastetun tavaran ostosta ja myynnistä sekä laittomista päihteistä (kotipolttoinen viina, hasis, lääkkeet, heroini). Yhdessäoleilu

tuntui olevan pääasiallinen syy ei-rikolliselle toiminnalle, ja tätä mahdollistamaan he keksivät muita aktiviteetteja. Pojat esimerkiksi saattoivat juoda tuntikausia kokista, polttaa röökiä, jutella tytöistä ja tappeluista ynnä muusta mikä heidän elämässään oli keskeistä. Porukkaa luonnehdittiin isoksi perheeksi. Huumeilla sekä alkoholilla oli merkittävä rooli poikien yhteisessä ajanvietossa.

Operaatio Lugna Gatan

Lugna Gatan aloitti toimintansa syksyllä 1994, ja sen tarkoituksena oli poistaa nuorten aiheuttamia järjestyshäiriöitä Tukholmassa. Tavoitteena oli toimia sateenvarjona, joka kerää alleen ne viranomaistahot sekä järjestöt, jotka toimivat väkivaltaa ja vandalismia vastaan. 1995–2000 toiminnassa oli mukana yhteensä 201 palkattua vahtia, jotka olivat keskimäärin 23-vuotiaita. He kaikki olivat rikostaustaisia ja työttömiä nuoria, joista huomattava osa oli maahanmuuttajia. Monet vahdit ovat nykyään mukana työelämässä, joskin useat heistä työskentelevät *Fryshusetissa* (*Lugna Gatan* on Fryshusetin alainen projekti). Pääasiallisena rahoittajana toimi *Storstockholms Localtrafik*.

Ensimmäinen osaprojekti oli isännöintiprojekti metroissa vuonna 1995. Mukaan palkattiin työttömiä, rikostaustaisia 20–25-vuotiaita nuoria, jotka osasivat ”puhua kadun kielellä”. 85 prosenttia työntekijöistä oli miehiä. Rekrytoinnit hoidettiin yhteistyössä poliisin kanssa. Koulutus pitää sisällään juridiikkaa, ensiapukoulutusta, etiikkaa, moraalialia sekä itsepuolustustaitojen harjoittamista. Tämän lisäksi töihin hakeutuville järjestetään huumetestit.

Osalle nuorista työ *Lugna Gatan* -projektissa oli ensimmäinen palkallinen, oikea työ. Käytännössä työ tarkoitti isännöintiä, eli partiointia, Tukholman metroissa 3-4 hengen voimin. Tehtävänä oli ottaa kontaktia potentiaalsiin rettelöitsijänuoriin ja siten ennaltaehkäistä vahingontekoja ja väkivaltaa. Viikonloppuisin partio kiersi kello kolmeen saakka yöllä, kun taas viikolla he lopettivat toimintansa jo yhdeltätoista. Partion tunnisti mustista takeista, jotka oli varustettu tekstillä ”*Lugna Gatan*”.

Lugna Gatanin nuorisoprojekti

Nuorisoprojekti sekä nuorisokahvila aloittivat toimintansa vuonna 1998. Kahvila oli auki kuutena iltana viikossa, ja siellä oli mahdollista pelata biljardia, pöytätennistä sekä viettää aikaansa. Nuoria

houkuteltiin mukaan toimintaan esimerkiksi koulujen kautta, ja kahvilassa oli maahanmuuttaja-enemmistö. He arvostivat ohjaajia, koska nuoria kunnioitettiin aidosti, mikä näkyi muun muassa siinä että nuoria kuunneltiin. Kahvilan toiminnan tavoitteena oli kitkeä koulussa ilmenneitä vaikeuksia antamalla tukea nuorille. Ei-toivottu käytös väheni kahvilassa käytyjen keskusteluiden ansiosta. Nuoret myös oppivat yhteisöllisen elämisen perustaitoja, kuten mikä on oikein ja mikä väärin tai mitä ovat ihmisoikeudet.

Kritiikkiä isännöintiprojektia kohtaan esitettiin lähinnä työnjohdollisista seikoista. Nuorilla oli epäselvyyksiä muun muassa siitä, mitkä tehtävät kuuluivat heille, ja samoin rahoituksessa oli epäselvyyksiä. Ainoa ei-työnjohtoon liittyvä negatiivinen maininta liittyi siihen, että iltapäivisin vuorojen alussa metroissa oli rauhallista, jolloin partioiden aika saattoi käydä turhan pitkäksi. Toisaalta nähäkseni työn luonteeseen kuuluu myös se, että opetellaan sietämään hiljaisempiakin hetkiä. Koska monelle nuorelle isännöinti oli ensimmäinen työ, oli varmasti opettavaista totutella siihen, ettei töissä koko ajan olla jännittävien tapahtumien keskipisteessä. Toki voi pohtia, olisiko isännöintejä voinut siirtää alkamaan ja päättymään myöhemmin, jos partioiden kierrokset olivat iltapäivisin täysin turhia.

Stockholms Lokaltrafik puolestaan antoi positiivista palautetta Lugna Gatanin toiminnasta, ja se toimi myös projektin rahoittajana. Heidän mukaansa isäntien läsnäolo lisäsi turvallisuutta ja vähensi riitatilanteita metrossa. Osallistuvaa tutkimusta tehneet puolestaan havaitsivat, että isännät olivat taidokkaita selvittämään konfliktitilanteita nuorten kesken. Myös isännät itse kokivat hoitaneensa työnsä hyvin. Lisäksi rekrytoidut nuoret ovat päätyneet myöhemmin koulutukseen sekä työelämään, mikä varmasti on ainakin osittain Lugna Gatanin ansiota.

Nuorisoprojektin suhteen kritiikkiä tuli muun muassa siitä, että ohjaajat eivät olleet riittävässä yhteistyössä vanhempien kanssa. Kiitosta tuli siitä, että osa nuorista oli lopettanut hasiksen polttelun, kun ohjaajat olivat huomanneet asian ja puuttuneet siihen. Alueen avainhenkilöistä (poliisi, kirkon nuoriso-ohjaaja, grillityöntekijä ynnä muita) kahdeksan yhdeksästä oli sitä mieltä, että Lugna Gatanin nuorisoprojektille on tarvetta. Ohjaajat olivat tutkijoiden mukaan suosittuja, ja heillä oli kasvatuksellinen ote.

Tutkimuksessa Lugna Gatanin projekteista todettiin yhteenvetona, että niiden toiminnan vaikutuksista ei löytynyt niin selkeää näyttöä rikollisuuden vähenemiselle mitä mediassa on esitetty. Toisaalta tämä saattaa johtua siitä, että mediassa projektin vaikutuksia on paisuteltu positiiviseen suuntaan.

Työnohjauksessa sen sijaan lienee laajemmin parantamisen varaa, sillä myös Fryshusetin *Exit*-projektissa oli havaittu samankaltaisia ongelmia kuin heidän Lugna Gatan -projektissaan.

Lopuksi

Raporttia tehdessä nousi esiin muutama huomio niin jengi- kuin vähemmistökuultuureihinkin liittyen. Sosiaalinen pääoma rikosten ennaltaehkäisijänä on ehkä turhankin selvä, mutta erittäin keskeinen suojaava tekijä sekä kielitaidottomien maahanmuuttajien että muiden riskiryhmien kohdalla. On toki maalaisjärjelläkin pääteltävissä, että hyvin sosiaalisin taidoin varustettu henkilö selviää haasteellisissa olosuhteissa muita paremmin. Sosiaalisen inkompetenssin testi kuitenkin tiivistää tehokkaasti niitä riskitekijöitä, joihin olisi ennalta ehkäisevässä työssä syytä kiinnittää huomiota. Sosiaalista pääomaa kehittämällä ja vahvuuksia tukemalla nuorelle saadaan paremmat välineet selvittää kulttuuristen ja psykologisten siirtymävaiheiden yli lipsahtamatta rikosten poluille.

Sosiaali- ja terveysministeriön romaniaiheisessa selvityksessä kiinnitettiin huomio siihen, että romanikulttuuria on tutkittu vähemmän kuin muiden vähemmistöjen kulttuuria Suomessa. Tämän huomasi konkreettisesti siinä, että romaniaiheinen kirjallisuus oli pääosin ajoilta, kun heistä vielä käytettiin yleisesti nimitystä ”mustalainen”. Tuoreemmalle tutkimukselle on tarvetta, sillä sen myötä myös romanien koulunkäyntiin liittyvät haasteet oletettavasti helpottuisivat. Sekä romanit itse että myös tutkimuskirjallisuus korostavat koulutuksen roolia päihteiden käytön ja rikollisen toiminnan ennaltaehkäisyssä. Lisäksi romanikulttuurin tuntemus on ensiarvoisen tärkeää, mikäli haluaa työssään saavuttaa tavalla tai toisella romaninuoren luottamuksen. Ennalta ehkäisevässä työssä tämä kannattanee huomioida paitsi kulttuuriin tutustumalla niin myös tekemällä tiivistä yhteistyötä romanijärjestöjen kanssa.

Pohjoismaisen jengitutkimuksen suhteen Tukholman yliopiston kriminologian professori Jerzy Sarnecki vaikuttaisi olevan hyvin kartalla siitä, mikä on Pohjoismaiden tilanne jengitoiminnan suhteen. Mahdollisten jatkotutkimusten tai -kysymysten suhteen kannattaa olla häneen yhteydessä. Sarneckin tutkimusten perusteella varsinaista jengitoimintaa ei Ruotsissa ole, vaan hänen mukaansa se on pikemminkin *verkostoitunutta rikollisuutta*. Jengitutkimusten vähyys johtunee siis siitä, että Suomessa ja Ruotsissa ei ainakaan vielä varsinaista jengitoimintaa prosenttiliikkeitä lukuun otta-

matta ole. Siten en kokenut tarpeellisena esitellä varsinaisia jengitutkimuksia muualta Euroopasta tai Yhdysvalloista.

Säännönmukaisempi porukassa tehty rötöstely liittyy usein tiettyyn ikään, jolloin rikkinäisistä perheistä tulevat saman alueen lapset hakevat jännitystä rikollisesta toiminnasta, kuten raportissa esittelemäni lähiönuoret tekivät. Heillä toiminnan yhtenä motiivina oli se, että he pääsivät toteuttamaan itseään ja saamaan onnistumisen tunteita rötöstelyn kautta, koska koulu ei näitä tunteita heissä saanut syystä tai toisesta aikaan. Tämän tyyppisten nuorten rikollisen toiminnan ennalta ehkäisevässä työssä olisi hyvä keskittyä siihen, että löydettäisiin yksilöllisiin tarpeisiin sopivia, jännitystä tarjoavia harrastuksia, koska kaikille ei välttämättä riitä ”tavallisten nuorten tavalliset harrastukset”.

New Public Criminals -ryhmä koostui ympäri pääkaupunkiseutua tulevista eritaustaisista maahanmuuttajanuorista, joten he olivat kokoonpanonsa kannalta organisoidumpi porukka kuin lähiönuoret. Ryhmän hajottaminen johtohahmojen rauhoittamisella sisäisten ristiriitojen ohessa toimi tehokkaasti. Non Violence Teamin työ Walkersissa on erittäin hyvä esimerkki siitä, miten tehdä ruohonjuuritason työtä haasteellisten nuorten parissa. Samalla periaatteella on toiminut Ruotsin Lugna Gatan -projekti, jonka metroissa partioivista nuorista suuri osa päätyi pysyvästi yhteiskuntakelpoisan elämän pariin.

Suomen oloissa varsinainen jengitoiminta on ollut tähän saakka melko olematonta. Nähdäkseni hyväksi havaittuja toimintatapoja noudattamalla jengiytymistä voidaan ennaltaehkäistä myös jatkossa, mikäli ongelmat eivät ehdi karata liian pitkälle. Kesyttämällä porukoiden johtohahmot saadaan hoidettua kaksi kärpää yhdellä iskulla, kun ryhmä heikkenee sisäisesti ja samalla saadaan ennalta ehkäisevään työhön mukaan katu-uskottavuutta nauttivia työntekijöitä. Oman haasteensa tarjoaa monikulttuuristuva Suomi lukuisine etnisine vähemmistöineen. Kokemusasiantuntijat maahanmuuttajien omista porukoista ovat ennalta ehkäisevässä työssä avainasemassa, sillä he ovat myös kulttuurinsa parhaita asiantuntijoita.

Lähteet

- Alitolppa-Niitamo, Anne 2003. ”Liminaalista jäsenyyteen. Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita”. Teoksessa Harinen, P. (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*, 17–32. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Begler, A-M & Angsell, G-L 2002. *Lugna Gatan. En granskning av tunnelbane- och juniorverksamheterna. Rapport 2002:3*. Luettu 17.12.2012. https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800016974/2002_3_lugna_gatan.pdf
- Künnapuu, Krista 2003. ”Sosiaalinen kompetenssi, maahanmuuttajat ja rikollisuus”. Teoksessa Harinen, P. (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*, 238–271. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Markkanen, Airi 2003. ”Romaninuorten elämää Suomessa”. Teoksessa Harinen, P. (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*, 91–121. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Mujunen, Mauri 2004. *WALKERS HELSINKI – 12 vuotta toimintaa Helsingin keskustassa*. Luettu 17.12.2012. www.aseanlapset.composer.fi/images/walkers_helsinki.doc
- Niemelä, Heli 2003. ”Erottautumista ja ystävyyttä. Somalialaistytöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä”. Teoksessa Harinen, P. (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*, 91–121. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Pietiläinen, Jaakko 1999. *Muukalaisia Helsingissä: steissin etnojengi tiedotusvälineiden, nuorisotyöntekijöiden ja jengiläisten silmin*. Pro gradu, Helsingin yliopisto.
- Pyökkönen, Miikka 2003. ”Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa”. Teoksessa Harinen, P. (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*, 193–237. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Saarnio, Tuula 2003. *Meillä menee lujaa: tutkimus nuorista rikoksentekijöistä yhdessä helsinkiläisessä lähiössä*. Lisen-siaatintyö, Helsingin yliopisto.
- Sarnecki, Jerzy 2001. *Delinquent Networks*. Cambridge University Press, UK.
- Short, James F. Jr. & Hughes, Lorine A. (toim.): *Studying Youth Gangs*. AltaMira Press, Oxford 2006.
- Suonoja, Kyösti & Lindberg, Väinö 1999. *Romanipolitiikan strategiat*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki